

“Bana her şeyi açıklayan öğretilerin aynı zamanda beni zayıflatmalarının nedenini şimdi anlıyorum. Kendi yaşamımın ağırlığından kurtarıyorlar beni; oysa onu yalnız başıma taşımam gerek.”

- Camus, *Sisifos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel,
Can Yayınları, İstanbul 1998, 6. basım, s. 62

***

Aslı Sara BİLGİLİ
Özel Eyüboğlu Koleji
İSTANBUL

Varoluş Bunalımı

Her yeni gün insan denilen varlık için var oluşunu anlamlandırmak adına yeni bir şans olarak görülür. Ancak insan çoğu zaman doğru yerlere bakmamaktadır. “Ben var mıyım?”, “Varsam neden varım?”, “Amacım nedir?” ve “Eğer hâlâ cevaba ulaşamadıysam, bu soruyu binlerce yıldır kovalamak niye?”. İnsan pek çok açıdan basit canlıdır. Evrimsel açıdan incelenirse, doğadaki herhangi bir canlıdan çok da farklı değildir. Ancak bu benzerliğin ve basitliğin tek bir istisnası vardır: varoluşunu sorgulama yetisi. Bu öyle bir sorgulamadır ki, cevabı zor ve en önemlisi içinde yaşadığımız günlük hayata yabancıdır. Kişiyi sunulan ve sorgulanması istenmeyen bir yaşam plânı elbette ki birçok insan için daha caziptir. Ancak merakın yozlaşması, hazır bulunan cevaplar, bir sonraki güne ait dünyevi kaygılarımız, bizi tek bir şeyden ve belki de en önemlisinden alıkoyar: varolduktan/varoluşumuzu yaşamaktan. Camus’ün *Sisifos Söyleni*’nde bahsettiği hazır cevaplar, basitleştirme ve sorgusuzluk gerçekten de en sonunda kişiyi zayıf bir varoluşa iter. İnsan basittir, tembeldir, korkaktır ve kolaycıdır. Ondandır ki pek çokları varoluşu anlamlandırmakta acizdir ve kendi varoluşları en büyük bunalımlarıdır. Camus’ün *Sisifos Söyleni*’nin başında da söylediği gibi, “Felsefenin en büyük sorunu intihardır”. Sorgulamaktan aciz olduğumuz sürece yokuzdur ve yaşam belki de ancak böyle kabul görmez, anlaşılmaz, basitleşir. Camus intiharı en büyük sorun olarak tanımlar. Çünkü intihar, kişinin anlamlandırmaktan aciz olduğu tek şeyden nihai bir kaçış sağlar: kendimizden. Camus, *Sisifos Söyleni*’nin sonunda intiharın benlikten bir kaçış olmadığı sonucuna varır. Ancak sorunun radikalliğini bir kenara bırakırsak, varoluşun bunalımı içinde acı çeken birisinin tek çıkışı bu olabilir. Ancak varoluşun yolculuğu bu sorunu yok etmez. Kişiyi önceden verilen hazır açıklamalarda kaybolan benliğin nihai kurtuluşunun kaçmakla değil, belki acı çekerek de olsa varolmaya çalışmakla ilgisi vardır. O zaman denebilir ki, kişi hayatının gerçekliğini gölgeleyen sanrı içerisinde, acı içinde varolmak ile benliğin öldürülüşü arasında sürüklenir gider. Bu sürükleniş ve bunalım gerek varoluşçular, gerek yaratılışçılar, gerek postmodernler, gerekse realistler arasında farklı yollardan ele alınır. Varolmak sorunsaldır. Onu çözen ise acının kendisi.

Varolma sorunsalını ve kişinin günlük hayatın yüzeyselliğinde çektiği acıyı en sert ve açık dille eleştiren filozoflardan biri Arthur Schopenhauer’dir. Ona göre insan denilen varlık kendi istencinin kölesidir. Bundandır ki, Camus’ün belirttiği gibi, hazır cevapları tercih eder, sorgulamaz ve elde ettiği şeyden yaşadığı tatmin kısa sürelidir, gölgeleyicidir. İstenç tatmin edilemez. Gerçekten de kişi yanlış tanımlamalarla adlandırdığı varoluşunu ebedi kılmak için isteklerini karşılamaya meyillidir. Ve onları elde ettikçe daha da çok isteyecektir. Pek çoklarının kaçıracağı ve Schopenhauer’in özgüvenle ortaya attığı sav ise, kişinin bu istenç sebebiyle varolma hali sona erene kadar acı çekeceğidir. Çünkü istenç öldürülemez, ama belki Schopenhauer’in de dediği gibi istencin tükenmezliğinin farkına varılabilir. İstencin bitmez tükenmez olduğunun farkına varmak, kişiyi onu yok etme gücü vermez belki, ama varoluştan kaynaklanan acıyı biraz olsun azaltabilir. Schopenhauer bu noktada kişiyi

varoluşu anlamlandırmaya yakınlaştırır. Kişi cevabı bulabileceği için değil, varoluş denilen yükü acı içinde taşımak, sonsuz yokluktan belki de daha erdemli olduğu için Schopenhauer'den etkilenen ve belki de ondan daha sert bir yorumlama ile varlığın hiçliğini ya da oluş halini nihilist bir bakış açısıyla yorumlayan Nietzsche için "olma hali" yozlaşmıştır. Camus'nün bahsettiği benzer nedenlerle dünyevi zevkler ve sorgusuzluk hali kişileri ve toplumu yozlaşmanın içine sürükler. Nietzsche buna "decadence", yani çürüme der. Kişi yozlaşmıştır ve belki varoluş anlamsızdır. Ancak bu yaşamı acı içinde yaşayacağı anlamına gelmez. Nietzsche yok olma tercihini ise şu şekilde açıklar: "İntihar düşüncesi aslında sağlıklı bir düşüncedir. Pek çok kişinin karanlık bir gecenin sabahını görmesini sağlar". Camus'nün sözüne benzer olan bu sözü ile Nietzsche, kişiye yok oluşu cazip kılmaz. Ona göre yok olma gücünün ve seçeneğinin bizde olduğunu bilmek, varoluşumuzu anlamlandırmak adına attığımız ilk adım, ulaştığımız ilk farkındalıktır. Camus'nün bahsettiği yaşam yükünü kendi başımıza taşıma gücü, yokoluş kararının elimizde olduğu anlamakta pekişebilir. Bu aslında kişiye hazır sunulan öğretileri reddediş, acıya ilk baş kaldırış ve varolmayı tercih ediştir. Hazır gelene karşı radikal olanı kontrol etme, yokoluştan daha değerlidir. Acılı bir varoluşu gerçekleştirmek, dünyevi bir oluş halinden daha değerlidir.

Varoluşu anlamlandırmada yaşanan diğer bir sıkıntı da, problemin kendisinin farkında olamamaktır. Hedonist bir yaşam biçimi, el altında bulunan kolaylıklar, günlük yaşamın verdiği yüzeysel mutluluklar Camus'nün bahsettiği hayat gerçekliğini hafifleten etmenlerdir. Bu farkındalık eksikliğinin yarattığı acı, kişiyi daha kendisi bile anlamadan varoluş ve yokoluş arasında bir sürüklenişe iter. John Fowles'in Büyücü isimli romanındaki baş karakter Nicholas Urfe, hedonist, derin sorgulamalara yabancı, yüzeysel, yeniyetme bir varoluşçudur. Şiir yazar, gerçekliklerden kaçmak için Yunanistan'ın Phraxos adasına taşınır. Acı çektiğinin farkındadır ve yaşadığı boşluğu hisseder, ancak kendi hayatındaki gerçeklikten kaçış için kadınlarla yaşadığı yüzeysel ilişkilerini ve hedonizmi kullandığını göremez. Bundan ötürü ne şiir ne de Phraxos bir kaçış olur. O da, pek çokları gibi anlamsızlığın, kaçışının yok oluş olduğunu düşünür ve şöyle der: "Yazmak ve intihar. Benim için ikisi de aynı şeydi." Bu sözü ile Urfe, insanoğlunun varoluşu ile yaşadığı çaresizliği temsil eder. Fowles'in anlatmak istediği şeye göre kişi, yaşamının gerçekliğini ve "anlamını" gölgeleyen sığ bir dünyada o kadar çok debelenir, o kadar kördür ki, kendi kendisini daha o bile anlamadan yokoluşa sürükler. Ve Urfe gerçekten de yokolmayı dener, ancak belki bilinçaltı, belki de varoluşa tutunma isteği ile yapamaz. Fowles'in Büyücü'yü bitirme şekli Urfe'nin yaşamı tercih etmesi ile acı çekişi ilişkisidir. Urfe en sonunda en çok objeleştirdiği ve bu objeyi kendi gerçekliğinin maskesi olarak kullandığı kadına döner. Acı ile ama anlam ile. Erdem ve sevinç ile. Fowles'in deyimi ile aldığımız sorgulamadan yoksun her cevap bir maskedir. Camus'nün eleştirdiği, bizi biz olmaktan çıkaran, körleştiren, yozlaştıran bir maske. Kendimize cevap olarak sunduğumuz iyileştirmeler, sorgulamayı erteleme hallerimiz bizi donuk ve işlevsiz yapar. Bilinci yerinde körler ve sağırlara dönüşürüz. Belki ondandır ki, uzak olan bir geçmişte Hint Felsefesinde cevaplardan çok sorular ve her sekiz evrede kişiyi karşılayan bir acı vardır. Schopenhauer'ın da etkilendiği ki Felsefeye göre Nirvana'ya ermek (kâmil insan olmak) bir sorgulama işidir. Camus'nün eleştirdiği hazır cevap halinden çok uzaktır. Ve belki de bu yüzden Tasavvufta kişi bir varoluşa ermek için bize maskeler sunan günlük hayatı bırakır. Belki bu yüzden Hallacı-Mansur "En-el-Hak" dediğinde kastettiği, ama kimsenin anlayamadığı şey, Tanrı'yı oynamak değil de onu bulduğunu ve "anladığını" söylemektir. Daha üst bir anlama ulaşmak bir fedakârlık işidir. Bu amaçla ne gündelik zevkler ne de yok olma hali bir seçenek değildir. Ve belki de modern dünyanın insanının en çok acınacak yanı da, acı çektiğinin farkında olup göz göre göre sorgusuz yaşamayı tercih etmesidir.

Şimdiye kadar tartışılan görüş kendi içinde bir tez ve antitez yaratıp aynı senteze ulaşır. Ontolojik bakımdan filozoflar ya da ekoller "varolma" halini yaratılışçı ya da realist çerçevelerde farklı şartlar koyarak inceleseler de, varılan temel sonuç, acı ile dolu bir anlamlandırma çabasının devam edeceğidir. Aynı sorgulamayı postmodern bir çerçevede "Dönüşüm"de yapan Kafka, tam tersi bir sonuca ulaşır. Gregor Samsa'nın bir böcek olarak yaşadığı hayatın kısa sürede son bulması, topluma, varoluşun anlamlandırılmasının başarısız olma halinin yokoluş ile sonlanacağı mesajını verir. Ancak yokolma bu noktada incelendiğinde, Kafka, Samsa'ya başkaldırma (varoluşunu anlamlandırma) şansı vermez. Belki post-modern dünya, gerek getirdikleri gerekse kişilerden talep

ettikleri ile daha basit ve daha bunalımlıdır. Ancak kişiye Camus'nün savunduğu yaşamı bir başımıza göğüsleme ve kabul etme şansını vermemek, varoluş-yokoluş sorunsalını başlamadan bitirir. Yüzeyselliğin, yaşamın sıradanlığının ve farkındalık eksikliğinin farkına varmak, sonra da varoluş kavramının yarattığı bunalımın altında ezilmek, varolma sorunsalına bir çözüm değildir.

Buraya kadar yaptığımız sorgulama ve anlam yolculuğu için denebilir ki, kişi varolduğu sürece acı çekecektir. Esas konu bu acıyı anlamlandırıp anlamlandırmama arasında yapacağımız tercihtir. Camus'nün bahsettiği bunalım, varoluş sorunsalının temelidir ve yüzeysel bir sorgulama, yaşadığımız hayatı bir illüzyon haline getirecek, benliğimizi zayıf düşürecektir. Sartre'in da dediği gibi: "Varlık, özden önce gelir". Bu demektir ki kişi her şeyden önce varlığına bir anlam yüklemelidir. Bir insan, hayatı boyunca önce varlığına bir anlam yüklemelidir. Hayatımız boyunca yaptıklarımız, başarılarımız varlığımıza bir anlam katmaz. Anlam kattığını düşündürterek, Camus'nün söylediği, Fowles'in tanımladığı maskelenmiş tatminleri yaratır. Ancak varoluşu anlamlandırma bundan daha derindir. Öz yaratılacaktır, varoluşumuzu tamamlamak için ilk adımı atar atmaz. Post-modern edebiyattan bir örnek vermek gerekirse Fight Club isimli çizgi roman, özü öldürmek ve varoluşu görmezden gelmek için yarattığımız maskelerle çatışmamamızı anlatır. "Anlatıcı" isimli baş karakter toplumun ona sunduğu yapay bir varoluşta kendi benliğini reddederken yarattığı Tyler Durden isimli sanrı, onun varoluşunu anlamlandırma çabasıdır. Hikâye nihilist bir bakış açısı ile bireysel boyutta kişinin eline hazır verilen her türlü cevabı reddetmesini ve anlam arayışına çıkmasını savunur. Tyler Durden, yaptığı halka açık konuşmada varoluş sorunsalını şu şekilde açıklar: "En büyük bunalımımız kendi hayatlarımız". Çünkü aslında dünyevi sorun veya tatminler bizi sorgulaması en çok yapılması gereken şeyden uzaklaştırır: kendi varoluşumuzdan. Bundan ötürü varoluş bir bunalımdır. Günün sonunda yok olmak elbette bir tercih meselesidir. Ancak kişinin uğruna acı çektiği bir olma halini anlamlandırmak, sorgulamayı gerekli kılar. İster töz, ister sonradan yaratılmış bir "varlık" olsun, bu bunalım sorgulamayı hak eder. Bize hazır sunulan bir senaryoyu reddetmek mazoşist bir yaklaşım değil, varlığımızı anlayabilme cesaretini göstermektir. İşte bu yüzden Sisifos, tanrılar kayayı her aşağı yuvarladığında yukarı çıkarmaya devam eder. Çünkü varolmak hedonist sanrıların yarattığı bir maske değil, olma ve anlama haline geçmektir. Ve günün sonunda anlamak için attığımız ilk adım, acıyı kabullenmek, yok olma gücünün bizde olduğunu bilerek bunalımı anlayabilmek, yaşamada sürüklenen benliğimizi daha kuvvetli yapabilir. Katlanılabilir olanı sevilir kılabilir.